

Sagitta.

- Corona*: klein, min of meer peervormig, voor de oogen beginnend, .
niet op de romp verlengd. I.
- Corona*: lang, achter de oogen beginnend, tot aan de romp
 reikend, of ook over de romp verlengd. II.
- Corona*: lang, *enkel* op de romp gelegen, hoogstens soms op het
 eind van den hals beginnend III.
- I. Lichaam doorschijnend, dwarsgestreepte spiercellen in de
 romp moeilijk waar te nemen A.
 Lichaam niet doorschijnend, met duidelijk zichtbare dwars-
 gestreepte spiercellen in de romp waar te nemen B.
- A. Tanden in de voorste rij 3 tot 4 in getal, wigvormig uiteen
 staande, vrouwelijke geslachtsorganen stafvormig.. . . . *Hexaptera.*
 Tanden in de voorste rij meer dan 4 in getal, naast
 elkaar staande, elkaar min of meer dekkend, vrouwelijke
 geslachtsorganen gedrongen kolfvormig *Enflata.*
- B. Geen *Collerette*, achterste vinpaar meer op romp dan op
 staart gelegen *Lyra.*
 Uiterst duidelijke *Collerette* met talrijke zeer duidelijke tast-
 haren, uiterste vinpaar meer op staart dan op romp gelegen. *Trichodermis.*
 Nieuwe soort.
- II. Achterste vinpaar meer op lichaam dan op staart gelegen. . *Pulchra.*
 Achterste vinpaar meer op staart dan op lichaam gelegen . *a.*
- a.* *Collerette*: goed ontwikkeld zoo ver als de *Corona* reikend . *Robusta.*
Collerette: tot aan het midden van de *Corona* reikend, achterste
 tanden bijzonder talrijk *Bedoti.*
- III. *Collerette*: zeer goed ontwikkeld tot dichtbij het voorste vin-
 paar reikend *corona* enkel op de romp *Regularis.*
Collerette: enkel aan de hals duidelijk zichtbaar, de twee
 zijvinparen geheel van stralen voorzien *corona* aan de hals
 beginnend *Neglecta.*
Collerette: afwezig, eerste zijvinpaar zonder stralen *Minima.*

Dr. P. VAN OYE.

GERUCHT EN WERKELIJKHEID.

Als er kwaad van iemand gesproken wordt, dan wordt daarbij dikwijls een klein beetje, vaker nog géén klein beetje overdreven. Voor planten geldt iets dergelijks. Het kwaad spreken is hier onschuldiger: de belasterde heeft er geen hinder van. Niettemin mag men er toch wel eens, bij gelegenheid, op wijzen, dat sommige planten in een kwader gerucht staan dan zij verdienen.

Zonder twijfel zijn er op Java heel wat vergiftige planten; maar zoo erg als menigeen denkt, is het er toch niet mee gesteld. De zaak is, dat wij geneigd zijn om al gauw geloof te slaan aan het kwaad, dat men van een plant vertelt. En heeft een plant eenmaal een slechten naam, dan zal zij dien niet licht weer kwijt raken. Men neemt zich voor zulk een plant in acht en stelt haar niet in de gelegenheid om haar onschuld te bewijzen.

Deze beschouwingen worden mij in de pen gegeven door hetgeen ik in afl. 6, op blz. 88, las omtrent het melksap van *Excoecaria Agallocha*: „Zorg er voor, dit sap niet in de oogen te krijgen, het zou een zeer pijnlijke ontsteking veroorzaken. Trouwens elk ontbloot lichaamsdeel zwelt bij aanraking met het sap weldra op en onder koortsverschijnselen vormen zich blaren, die na enkele dagen hun vocht ontlasten, zonder een litteken achter te laten.”

De Heer VAN WELSEME geeft hier weer, wat algemeen omtrent dit sap verhaald wordt. Evenwel is alleen het eerste gedeelte gegrond, de waarschuwing n. l. om de oogen tegen het melksap te beschermen. Ik heb er nooit een oog aan gewaagd, maar wel onderzocht, dat *Excoecaria*-melksap op het slijmvlies van de mondholte een bijtende werking uitoefent, ik zou daarom niet graag een oog tot een proef leenen. Maar op de gewone huid heeft dit vocht hoegenaamd geen invloed, naar ik met groote zekerheid zeggen kan.

Meermalen had ik reeds, bij het opvangen van kleine hoeveelheden melksap, uit verschillende exemplaren, opgemerkt, dat het sap op de huid in het geheel geen werking uitoefende. Een proef op grootere schaal bevestigde, voor een paar jaren, deze ervaring op afdoende wijze. Voor een zending naar Europa waren eenige honderden cM³. melksap noodig; om deze in te zamelen, ging ik in de buurt van Tandjoeng Priok met twee helpers er op uit. Er is vrij wat arbeid en vooral geduld noodig om een paar honderd cM³. sap machtig te worden. Het maakt wel bij oppervlakkige beschouwing den indruk alsof iedere insnijding een flinke opbrengst geeft: onmiddellijk ziet men het witte vocht te voorschijn treden, zelfs op den grond druppelen; maar de stroom vloeit al spoedig zeer traag. Men kan daarom denzelfden boom op verschillende plekken tegelijk aankappen en aan elk van de insnijdingen beurtelings zijn aandacht wijden, totdat de gezamenlijke productie zoo gering wordt, dat men zijn geduld verliest en een ander exemplaar opzoekt: er zijn er genoeg.

Gaat men nu op deze wijze te werk, dan krijgt men, als men snel het opvangbuisje van de eene tapplaats naar de andere brengt om nog juist een mooien druppel te bemachtigen, onvermijdelijk nu en dan dien druppel op de hand. Toen wij dan ook, na eenige uren, het gewenschte quantum bijeen hadden, waren onze handen bedekt met een laag ingedroogd melksap, die eerst na eenigen tijd, toen wij thuis waren, kon verwijderd worden. Toch heeft geen van ons drieën ook maar de geringste onaangename gewaarwording ondervonden.

Men kan dus gerust vertrouwen, dat de *Mata boeta* niet zoo venijnig is als men hem wel nageeft. Hoe gevreesd de boom bij sommige menschen is, en tevens, hoe zeer de verbeelding iemand parten kan spelen, kan blijken uit een vermakelijk verhaal, dat GRESHOFF doet in een van zijn Schetsen van nuttige Indische planten. Een planter, die hem een takje van de *Weredjit* — een Soendaneesche naam van den boom — zond, schreef er het volgende bij: „Eindelijk dan heb ik het verlangde materiaal „Weredjit” kunnen veroveren. Ik noem het veroveren, omdat ik herhaalde malen mijn volk heb moeten terug zenden. Steeds was het, dat zij er geen moed toe hadden. Er werd eene vruchteloze zending naar het Zuiderstrand gestuurd, maar door een bijzonder brutalen mandoer, die wat verder in de bosschen van Marâkko drong, kreeg ik het toch gedaan. Met ontzag wordt de naam *Weredjit* door den inlander uitgesproken, van wege de sterke giftigheid. Men zegt dat het sap uit de

bast, op een gave huid komende, reeds een brandwond geeft die, niet gestuit, steeds in omvang gaat toenemen. Met angst wordt de boom vermeden, en daarom gaf het zooveel moeite om het inzamelen gedaan te krijgen: dit is ook wel de reden dat ik slechts dun hout en wat bladeren kreeg, terwijl er toch veel zwaardere boomen worden aangetroffen; de vruchten zijn hier niet bekend. Ik geef van de genomen moeite niet op, om die te doen uitkomen. Wij planters waardeeren te zeer den arbeid, die door U aan 's lands plantentuin verricht wordt, om U niet steeds gaarne van dienst te zijn. Ik wil er meer door laten uitkomen, dat *Weredjit* toch werkelijk wel eene bijzondere plant kan zijn. Hierin word ik nog meer versterkt, omdat ik bij de verpakking zeer onpasselijk werd, hevige hartkloppingen kreeg en eene rilling en verdooving in mijne vingers gewaar werd en zulks niettegenstaande ik niet met het sap in aanraking kwam, want dat wilde mijn mandoer niet toestaan. De *Weredjit* zat vol met mieren, die schijnen er dus tegen te kunnen."

De verbeelding is erger dan de derdedaagsche koorts, zegt men wel eens, en niet ten onrechte.

In den aanhef werd er reeds op gewezen, dat er méér planten zijn wier slechte reputatie onverdiend is. Met een aardig voorbeeld daarvan heb ik verleden jaar kennis gemaakt. Het betrof een plant, die wel onder den naam *Gandja* of *Gindje* bekend staat. Nu is *Gandja* een Engelsch-Indische naam voor de zgn. „Indische hennep”, de *Cannabis*-soort of variëteit, die een bedwelmend genotmiddel oplevert. In Europa kent men de hennep — *Cannabis Sativa* L. — als vezelplant, in Noord- en Midden-Afrika en in een groot deel van Azië — Arabië, Perzië, Br. Indië, China — wordt in hoofdzaak slechts de „Indische hennep” verbouwd, die in die streken een belangrijke rol speelt als grondstof tot de bereiding van narcotica.

Of de Indische hennep een afzonderlijk soort, *Cannabis indica*, of een variëteit van *C. sativa* is, laten wij in het midden. Zeker is het, dat de eigenschappen van beide vormen uiteenloopen: de Indische hennep levert een slechte vezel, de Europeesche is vrij of nagenoeg vrij van de bedwelmende, harsachtige bestanddeelen van de Indische plant.

Het zijn in het bijzonder de toppen van bloeiende vrouwelijke planten, die de giftige stoffen bevatten, in een harsachtig afscheidingsproduct van klierharen, die de jeugdige toppen bedekken. De harsrijke deelen worden in de genoemde landen op verschillende wijzen gerookt of tot dranken of andere praeparaten verwerkt. Het gebruik veroorzaakt bedwelming, al of niet voorafgegaan door een toestand van vroolijkheid en opwindning.

Voorheen moet hier te lande ook de cultuur van Ind. hennep bestaan hebben; er zijn hier en daar nog sporen van over. Eigenaardig is het nu, dat de naam *Gandja* thans op Java in verschillende streken voor verschillende planten geldt, die met Ind. hennep niets te maken hebben.

Te Batavia weten sommige Inlanders van de uitwerking van het rooken van *Gandja* te verhalen en hun mededeelingen komen altijd hierop neer, dat de rooker in een jolige stemming geraakt en aan het tandakken gaat. Meermalen ontving ik deze opgaven, hoewel ik nimmer iemand aantrof, die beweerde, zelf de werking aan den lijve ondervonden of bij een ander waargenomen te hebben. De overtuiging en de levendigheid, waarmee het verhaal gedaan werd, waren daar echter niet minder om.

Toen ik nu, van een paar deskundigen vergezeld, de bewuste plant ging opsporen, bleek het niet anders te zijn dan *Clerodendron Siphonanthus* R. Br., een plant, die ik vroeger al eens met negatief resultaat op giftige bestanddeelen onderzocht had. Om de

proef op de som te nemen heb ik vijf kwartier achter elkaar dit *Clerodendron*-blad gerookt; het smaakte niet erg leelijk, maar van eenige physiologische werking was niets te bespeuren, in het bijzonder was van een verhoogde neiging tot tandakken geen sprake.

Het zou ons te ver voeren, als wij hier gingen trachten, een verklaring te vinden voor het op zich zelf bevreemdende feit, dat deze onschuldige plant een zoo eigenaardige reputatie bezit. Het was hier slechts de bedoeling, nog eens aan de hand van een voorbeeld er op te wijzen, hoe weinig vertrouwen somtijds de verhalen verdienen, die aangaande de giftigheid van planten in omloop zijn.

W. G. BOORSMA.

COMMELINA BENGHALENSIS L.

Wie op zijn wandelingen zijn oogen den kost geeft en het niet beneden zich acht de meest gewone onkruiden langs wegranden en op bermen met een blik te verwaardigen, kent zeker het plantje, waarvan hierboven den naam is genoemd.

Nog pas kort in Indië viel het mij reeds op door de prachtige blauwe kleur der bloempjes, die bij zeer oppervlakkige beschouwing juist door die kleur doen denken aan de bekende *Hollandsche eereprijs* (*Veronica chamaedrys* L.), een plant, waarmee het anders niets heeft uit te staan. De *Commelina* toch behoort tot de in de warme gewesten thuis behorende familie der *Commelinaceae*, die in Holland geen vertegenwoordigers heeft. Het is een liggend, aan de knopen wortelend kruid met opgerichten eindstengel en afwisselenden bladstand. (Zie Fig. 1). De bladeren zijn elliptisch $3\frac{1}{2} \times 2$ cM. kromnervig en voorzien van stengelomvattende bladstelen.

De vliezige kelk is driebladig en ook de bloemkroon bestaat uit drie blaadjes, waarvan het onderste in vorm van de anderen afwijkt. De bloem is dus zygomorf.

De bloeiwijzen (Fig. 2) staan in den oksel van een zakvormig schutblad. De open bloempjes komen uit het schutblad te voorschijn, de knoppen blijven er in verborgen, tot haar beurt van ontluiken is aangebroken. De hier voorkomende bloeiwijze noemt men een *schroef*, d.w.z. een bloeiwijze, waarvan de eindknop eerst tot ontwikkeling komt (bepaalde bloeiwijze) en waarvan de zijassen òf alle aan de rechter-, òf alle aan de linkerzijde van haar hoofdas ontspruiten.

Bij nadere beschouwing blijkt ons, dat de eindbloem wel meeldraden, doch geen stamper bevat en dus mannelijk is, terwijl de andere bloemen tweeslachtig zijn. Het verschijnsel, dat aan dezelfde plantensoort behalve tweeslachtige, ook eenslachtige bloemen voorkomen noemt men *polygamie*. Bij vele polygame planten vindt men behalve tweeslachtige, zoowel mannelijke als vrouwelijke bloemen, bij andere, zooals hier het geval is, slechts een der beide eenslachtige vormen. Het spreekt vanzelf, dat dit verschijnsel kruisbestuiving of nabuurbestuiving tengevolge kan hebben, ofschoon zelfbestuiving niet is uitgesloten. De onderzoekingen van den laatsten tijd hebben bewezen, dat polygamie veel meer voorkomt, dan men vroeger vermoedde.

Verder valt ons terstond het verschil in vorm der helmknoppen op. Hiermede staat in verband de arbeidsverdeeling der helmknoppen, die in dergelijke bloemen plaats heeft. Bij de meeste *Commelina*-soorten treft men die arbeidsverdeeling aan. De drie bovenste meeldraden (staminodien) Fig. 3, dienen om de opmerkzaamheid der insecten tot zich te